

Romerike historielags årbok XVII 1992

Fetsund sentrum

Av Nils Lund

Som Fetsund har jeg betraktet området fra i sør rundt Herredshuset og i nord til Brannstasjonen i Falldalsveien. Navnet Fetsund kommer vel opprinnelig fra at stedet var ferjested for trafikken over Glomma, før brua ble bygd i 1862.

Bosettingen

Selve bebyggelsen og bosettingen i Fetsund er ikke så gammel, bortsett fra de gårdsbruk som var der, bl.a. gamle Brustadgården som ble drevet som skysstasjon fra omkring år 1650.

Bebyggelse ble det en del av da lensene ble flyttet fra Sørumsund og ned til Fetsund i 1861, og dessuten da jernbanen ble påbegynt og åpnet i 1862. Det var kun noen få steder og lite folk her i Fetsund, så den virkelige utbygging skjedde med flyttingen av lensene, for da var det mange som flyttet med fra Sørumsund og bygde seg hus her etter hvert.

Drikkevann for beboerne i Fetsund var delvis fra egne brønner, ellers var det flere som hentet sitt vann fra Glomma, og det var som regel med to og to bøtter og vass-sæla.

I 1909 ble det dannet et vannverk som andelslag med vann fra Tien-tjernet, og det var en stor bragd som blir omtalt den dag i dag, for det var ingen enkel sak å håndgrave dette helt fra tjernet og ytterst på øya.

Det har jo skjedd en del forandringer i området bl.a. på grunn av ny veibro i 1959 og en del omlegging av veier. Etter at den nye brua ble bygd og ligger der den ligger, og med Rådhuset på andre siden av Glomma, så er ikke Fetsund lenger det sentrum som det egentlig har krav på å være. Det er jo her pr. i dag flere store forretninger, banker, legekontor, trygdekontor, ligningskontor, jernbanestasjon, postkontor, lensmannskontor, tannlege m.m., så etter dette å bedømme så må bygdas sentrum være her.

Gjennom tidene har det vært forretninger og håndverksvirksomhet her og et viktig knutepunkt i forbindelse med jernbanen. Og særlig betydning hadde Fetsund den tiden meieriet eksisterte, herredsstyret hadde sine møter i gamle Sparegården og ligningsnemnda holdt til i Samhold.

Til tross for at det var bra med forretninger nede i selve senteret, så var det alltid en stor opplevelse for ungene å få være med foreldrene til «bakern» i Rosenlund på andre siden av elva for å kjøpe kaker, da helst kakehester og sukkerkringler.

Store deler av nedre Fetsund besto av evjer som etter hvert ble fylt igjen, hele det området som utgjør jernbanetomta fra det gamle Meieriet og boligen Rosenberg, ble fylt igjen med søppel som kom med jernbanevogner.

Under flommen i 1927 ble mye av området rundt Fet Spareforening satt under vann, og da var det temmelig kritisk en tid fordi tømmerbeholdningen på flere millioner stokker holdt på å gå sin vei. Hvis den gamle Fetsundbrua ikke hadde greid å stå imot dette, ja da hadde Glomma tatt ny en vei og strømmet innom Fetsund, men heldigvis så gikk det bra.

Kultur

Av de kulturelle ting, så var det ikke så mye en hadde å velge i. Det var jo skolen da og et godt bibliotek etter hvert, ellers de kristelige samlingshus i senere tid med forskjellige aktiviteter. Ellers hadde ungene om vinteren skibakker i alle de steder som egnet seg for dette, fotball og lekeplasser ble flyttet fra det ene sted til det andre etter som bebyggelsen skjedde. Som adspredelse i dagens hverdag var det for ungdommen å treffes på jernbanestasjonen til halv sju toget om søndagskvelden, for da var det en del som skulle inn til Oslo igjen og som hadde sitt arbeide der.

Bebyggelse

Da den nye brua over Glomma ble bygd i 1959, ble det revet to hus som lå like ved inngangen til brua, Lilleberg søndre⁶ og nordre⁷. I Lilleberg søndre var en tid poståpneri og i nordre ble det i senere tid drevet drosjekjøring.

Under brua lå det et hus som hete Furulund⁸ som også ble revet. Dette huset ble bygd først på 1900 tallet og ble påbygd flere ganger. Her var også drosje, kafé med salg av brødvarer, tobakk, mineralvann og ikke å

forglemme nydelig iskrem til 10 øre og 25 øre. Dessuten var det også elektrisk piano som det kostet 10 øre å få høre et musikkstykke av, så når vi guttunger gikk ærend for mannskapet på slepebåta og fikk noen øre, så måtte vi spandere et par 10 øringer for å høre «Altekameraden» og «Liberty Bell». De syntes vi var de fineste.

Først på 1900 tallet ble det bygd to hus bak Fetsund skole^{3, 4}, som også er ombygd en god del i de senere år.

I det ene huset var det en tid skredder i 2. etg., og han hadde mer enn nok å gjøre.

Fetsund skole⁵, bygd og tatt i bruk 1914, inneholdt foruten klasserom også leiligheter for lærer og lærerinne i 2. etg.

Fet herredshus⁶ ble bygd i 1931 og et mindre bygg ved siden ble bygd etter krigen. Det var nok stor sorg blant smågutta da Herredshuset ble bygd, for det var en flittig benyttet fotballplass, samtidig som det var havn for kuene til Vilberg. Her ble det utkjempet mange dyster på et helt annet plan enn det som foregikk etterpå i Herredshuset. Etter fotballkampene var det å springe ned i Fjellsevja og ta et bad, for da var det fint badevann her.

Tvers over veien for Herredshuset ligger eiendommen «Bellevue»⁹ som ble bygd i 1878 og senere helt forandret. Tidligere var det alltid kuer på denne eiendommen. Helt fra 1919 og fram til de senere år ble det her drevet legepraksis.

Like inntil Fetveien ovenfor Herredshuset lå det tre små stuer^{10, 11, 12} som alle er revet, disse husene ble bygd rundt århundreskiftet av lensearbeidere.

Lilleby som lå på hjørnet av Garderveien ble revet i 1975 på grunn av veiens utvidelse.

Østre Stensrud ble tatt ned og solgt, og nytt hus ble bygd like ovenfor der det ligger idag, men dette er jo en del forandret og påbygd, det var manufakturforretning en tid i 2. etg.

Vestre Stensrud ble ombygd og påbygd flere gnger, og her var det en tid kafe og senere dagligvareforretning. Huset er revet på grunn av veitvidelse, og eieren har bygd nytt hus like ovenfor. I tidligere tider så hadde disse tre husene ganske store haver der hvor veien nå går.

Den store tomten¹³ til forhenværende lensmann Heggveit, som ble bebygd i 1928 var også for oss unger en yndet lekeplass som også nå ble borte. Her i dette praktfulle huset var det også lensmannskontor i mange år.

Fet og Rælingen Sparebank som bygde tvert ovenfor, og en del tidligere, på eiendommen Høyenhall var heller ikke uten betydning for de

som bodde rundt omkring. Her var det samlingsplass og lekeplass, spesielt midtsommeraften.

Der hvor det øverste bygget til Herredshuset ligger, (Vidsyn 11) lå det et lite hus med melkeutsalg, og der var det livlig trafikk, spesielt om kvelden når folk sto og ventet på at bonden skulle komme med melka.

Nordal¹⁵ på hjørnet av Gamle Fetveien og Lundveien, også kalt Melnæsgården, ble bygd i 1920 og senere påbygd en god del. Her var det slakteri og kjøttforretning i mange år, senere bortleid til rørleggerforretning. Det var også noen år en barbersalong her og et installasjonsfirma.

Eiendommen Brattli¹⁴, som på dagligtale ble kalt Ammerud, lå der forretningen til Lars Faller ligger. Veien gikk i en skarp sving på innsiden av husene som bestod av våningshus, fjøs og låve. De lå der veien nå går. Her i Ammerud var det som regel et par kuer, gris og høner, og de solgte melk til folk i nabolaget. Det ble høstet høy og poteter til eget bruk i disse bratte liene ned mot jernbanen. Hest var det ikke på bruket, så alt høyet ble båret inn med rep. I enden på låven sto det en liten handelsbu, en slags kiosk, men denne varte ikke så lenge.

På grunn av at veien gjorde en veldig knapp sving på innsiden av husene, så hendte det ofte ulykker her, særlig når det var sykkelritt Øyern rundt. På hjørnet her mot Mælnesgården var det samlingsplass for ungdom i alle aldre, stedet ble populært kalt «Svensketorvet», og her ble mange internasjonale og lokale problemer løst. Det var ikke alltid så morsomt for damer å passere dette stedet.

Ellers er det i området ovenfor Sparebanken og lensmannsgården en del ny og fin bebyggelse.

På toppen i Fredhøyveien ligger eiendommen Fredhøy²¹ som antagelig ble bygd ved århundreskiftet, her lå også en liten sidebygning som ble kalt «Vesleskolen». Den ble brukt til småklassen før Fetsund skole ble bygd, dessuten ble den benyttet til snekkerskole. Lensmannen hadde kontor her i noen år.

Elverhøy²² ble bygd ved århundreskiftet, men dette huset brant og er senere bygd nytt. Her var det skreddere i to generasjoner, såkalte Burholkskreddern.

Bortenfor ligger Østlig²³ og Nordset²⁴ som er bygd noe senere, og foresten helt ombygd, og et nyere hus ligger straks bortenfor.

På tidligere Brattli-eiendommen^{14b} kjøpte Ths. Faller 1934 tomt inn til Gamle Fetvei og bygde nytt hus som det er idag. Her har det vært drevet manufaktur og skotøyforretning siden, dessuten var det her en tid kontor for lensmann, tannlegekontor, og her er frisersalong. Det har også vært utleie av frysebokser.

Eiendommen Rosenberg¹⁶ ligger nedenfor Gamle Fetvæien mot jernbanelinja, husene her ble vel bygd omkring 1865 og senere modernisert. Her var det i sin tid skomakeri og telefonsentral helt fram til automatiseringen. Mellom husene og jernbanelinja var det en stor evje med trebro over som ble benyttet bl.a. for å hente vann i Glomma og ellers for skylling av klessvask, og bæring av ved fra elva. Elva forsynte en både med ved og vann. I tidligere tider lå det også et hus bortenfor Rosenberg som hette Fusenberg. Muligens var dette et av de første hus i området her og skal ha vært en husmannsplass under Vilberg. Skomaker var det også her.

Nede i bakken¹⁷ av Gamle Fetvæien mot Fetsund ligger det to eiendommer som i sin tid ble delt. Den øvre delen besto av et båtbyggeri og her bygde Arnt Enerud i 1925 et kombinert forretnings- og boligbygg som ble drevet som landhandleri i 30 år. Den nye eier har bygd om hele eiendommen, og den har vært bortleid til elektrisk forretning og flere leiligheter.

Den nedre delen ble bebygd ved århundreskiftet, og her ble det drevet slakteri og kjøttforretning, senere ble det drevet bakeri med utsalg, kafe og elektrisk forretning. Idag er det en mindre forretning der.

Lenger ned i bakken lå det et lite hus som hette Skjønneberg¹⁸, og det ble bygd omkring 1850. Stedet skal visstnok være bygd av en som var ferjemann, ellers så bodde jo som regel ferjemann på østsiden av Glomma. Det har vært poståpneri her, og det har også vært skredderi her. Daniel Rosenberg kjøpte stedet i 1931 og bygde på en god del og drev her slakteri og kjøttforretning, stedet ble revet i 1983.

Like ved siden ligger Skjønneberg nedre¹⁹ som ble bygget en del år senere. Her har det vært manufakturforretning og senere poståpneri, nå benyttes det kun som bolig. I en sidebygning her var det skomakeri i flere år.

I tidligere tider lå Fetsund meieri en tid ved Fetsund stasjon og så i Falldalen. Men omkring 1925 ble det bygget nytt stort meieri i Fetsund ved at det ble fylt igjen deler av en evje med sand fra Glomma. Den ble kjørt med hest av gårdbrukerne selv. Før meieriet ble nedlagt, var det her mottagelse av melk og utsalg, det var også postkontor her en tid, dessuten var det en fin festsal i 2. etg. Om morgenen og kvelden var det som regel lang kø med hestekjørerere som skulle levere melk. Eiendommen er senere overtatt av Fet El. verk som har sine kontorer her, dessuten er det også bortleid til et regnskapskontor.

Der hvor Fet Spareforening²⁰ har sitt nye fine forretningsbygg, lå det et lite hus hvor det bodde en mann som drev med drosjetrafikk, og det

var jo helst å kjøre jordmor og lege. Senere var det salmakerverksted her før det ble revet og flyttet. Like ved siden her lå Moc-gården med kolonialforretning og bakeri som ble drevet helt fra 1875 og fram til 1959 da den ble solgt til Fet Spareforening. I den gamle Moe-gården har det vært bortleid til frisersalong, og i den nye gården har det vært bortleid til postkontor inntil det siste. I området her har det ligget en del hus i tidligere tider, og disse er nå revet.

Videre oppover bakken ved forsamlingshuset «Betania» ligger det et par bolighus som er fra 1850 og 1865, ellers er det nyere boligbyggelse rundt omkring her. Forøvrig er dette veien som var byveien fra den tiden det var ferjetrafikk over Glomma, og her var det trafikken til byen gikk.

Fet Spareforening's gamle gård²⁷ ble antagelig bygd omkring 1860 og overtatt av Spareforeningen i 1878. Denne hadde tidligere drevet sin virksomhet i Rosenlund på andre siden av Glomma. Det var også en bygning i tillegg som ble revet og som ble benyttet som bestyrerbolig. Forretningsgården brant i 1887 og ble bygd opp igjen på samme sted. Den eldste bygningen som lå her, «Gamlegården», ble revet og det ble bygd ny bestyrerbolig i 1918. Før den tid ble «Gamlegården» benyttet som møtelokaler bl.a. for herredsstyret. I tillegg til landhandleri ble det også drevet bakeri, og når bønder var på meieri med melk, så var det også å ta en tur innom «Spare» og her ble også mange ting diskutert. Alle offentlige kunngjøringer ble de slått opp på veggen i «Spare» f.eks. forskjellige stevninger, kunngjøringer om tvangsauksjon m.m., så når det ble sagt på bygda at nå henger den og den på veggen i «Spare» da skjønte alle hvor alvorlig dette var.

Brustadgården²⁸, der D. Rosenberg A/S driver kjøttforretning, og hvor lensmannskontor og regnskapskontor er, og hvor også kommunens tekniske etat holdt til, er bygd i 1927. Under byggingen ble det satt opp en mindre bygning ved siden som ble utleid til legepraksis, denne bygning er senere revet. Her har nå Johansen & Aamodt satt opp sin bygning for elektrisk forretning.

Opprinnelig var det bondegård med skysstasjon og gjestgiveri her, og det er vel et av de eldste steder i Fetsund. Her har det alltid vært handelssted og gårdsbruk, og de husa som ble revet når de som er der nå ble bygd, de var bygd i 1850, og det var et stort stabbur, stor låve med fjøs og stall.

Foruten handel m.m. så ble det også bortleid her kontorer til kommunalegen. Etter at Brustad bygget nytt stort forretningsbygg, så ble det i tillegg til kolonialforretning også drevet med manufaktur og egen systue.

Hermanrud (Murigården)²⁹ ble vel også bygd omkring året 1860, og her var det butikkdrift bakeri og kafé.

Fra 1904 ble eiendommen overtatt av handelslaget «Samhold» som drev forretning her fram til 1928 da det ble solgt. Etter denne tid ble det drevet landhandleri og manufaktur en kort tid, og senere ble det en tid drevet bilverksted og drosjekjøring her. Fra 1926 og fram til i de senere år ble det drevet som legekontor og tannlegekontor. Tannlege var det også her tidligere. Nå benyttes gården kun som bolig.

Ovenfor, på tomter som er skilt ut fra Brustads eiendom ligger det flere boliger som er bygd i den senere tid.

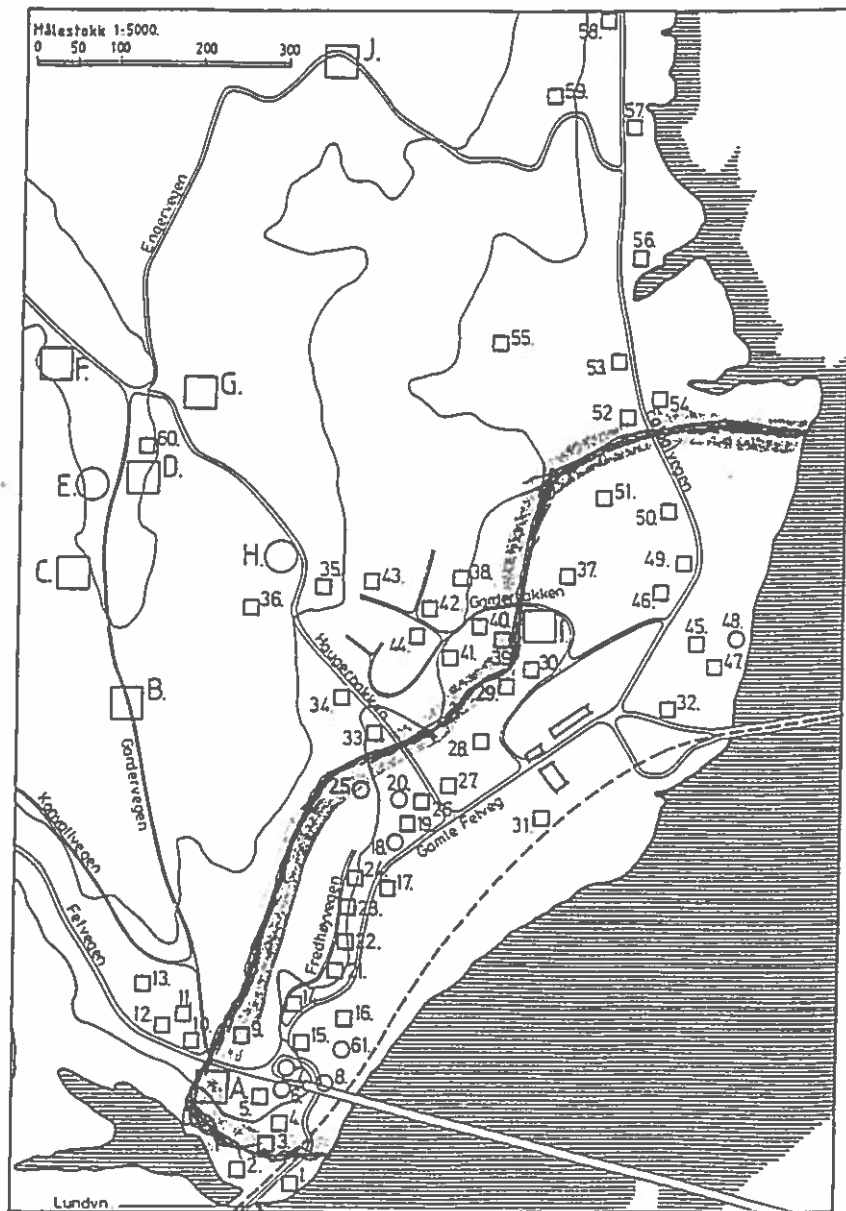
Like ved siden ligger eiendommen «Bakkebo»³⁰ med sine to hus. Opprinnelig ble dette bygd i 1860, men er betydelig forandret senere. Her var det smed som drev sin virksomhet, senere ble det solgt til en som drev med drosjevirkosomhet, og en del av det ene huset ble benyttet til møter og aftenskole. Etter at Ole Blegen kjøpte stedet, så drev Brødr. Blegen sportsforretning, sykkelverksted og fabrikasjon av trehjulssykler, sparkstøttinger, rattkjelker m.m.

Nedre Hauger (Arnesens gartneri) var fra tidlige tider en meget stor gard. Det er i de senere år bygd nytt bolighus og i tillegg et bolighus ved siden som leies bort. I hovedhuset har det vært legepraksis. I tidligere tider ble det drevet ganske stor dyrking av grønnsaker, og nå drives det her et allsidig handelsgartneri. Det er fradelt mange tomter for villabebbyggelse rundt omkring. I et mindre eldre hus som ligger like nedenfor gartneriet, ble det tidligere drevet et skomakerverksted.

Ved krysset Gamle Fetvei og Haugerbakken ligger forretningsgården etter Frithjof Paulsen. Den ble bygget etter siste verdenskrig og overtatt av D. Rosenberg A/S. Her var det tidligere elektrisk forretning, postkontor, og her er fortsatt tannlegekontor og fysikalsk institutt. Den nye forretningsgården som er oppført nå i 1990, inneholder kontor for bank, postkontor m.m.

Dette området i Fetsund var jernbanens grunn. Det ble benyttet som lagerplass for trelast som ble kjørt hit med hester fra sagbrukene rundt i distriktet. Herfra ble tømmeret lesset opp på jernbanevogner. Når plassen ble tømt for trelast, ja så var det fotballkamper her hver eneste kveld hele sommeren. Det var ikke alltid at stasjonsmesteren var like blid, for sletta skulle også leies bort til havn når driftekarer kom med hester og kuer som skulle selges. Fetsund stasjon³¹ ble bygd og var ferdig til åpningen av jernbanen i 1862. Da den nye jernbanebrua var ferdig i 1918, så ble stasjonsbygningen trukket noe tilbake og ble plassert der den ligger nå i dag. Ved Fetsund stasjon var det meget stor godstrafikk, store

TETTSTEDER PÅ ROMERIKE

Fetsund sentrum.

mengder med trelast og ved, melk fra meieriet i Fetsund og fra Gansdalen, dessuten mye varer som ble hentet av lastebiler fra Hølandsbygdene og Trøgstad. Opplesning av kosteved på vogner ble stort sett gjort av guttunger som derved tjente noen vel trengte skillinger.

Om vinteren når isen la seg på Svellet så båttrafikken til Lillestrøm måtte stoppes, ja, da kom slepebåtene med store lektere fulle av celluloseballer fra Flateby cellulosefabrikk. Ballene ble lesset over på jernbanevogner på havnesporet som gikk ned til Glomma, og det var noe vi ungene så fram til.

På stasjonsstranda var det en tid stor aktivitet med transportsag satt igang av noen driftige karer. Det ble foredlet bånntømmer, i den tiden når lensefolka ikke hadde noe arbeide, ellers ble området kalt for Russland. I den senere tid drev også Fellesfløtingen med kapping av bånntømmer. Dette ble sendt som kubb til Borregaard Industrier.

Nede ved Gamle Fetveien hvor den nye forretningsgården nå ligger, lå det et fjøs som tilhørte jernbanen og som i dagligtale bare ble kalt stasjonsfjøs. Fjøset ble senere omgjort til garasje for drosje. Stedet var et populært møtested, og veggen på fjøset ble benyttet som plakatskive.

Telegrafistboligen³² kaltes det huset som ligger ved inngangen til gamlebrua. Denne bygningen ble oppført i 1860 som brakke for de som arbeidet ved brua. Senere ble dette omgjort til bolighus for ansatte på stasjonen, og er senere i privat eie.

Ved Faldalsveiens begynnelse, hvor Svendsruds bilverkested har ligget, ble det også drevet sykkelverksted, mekanisk verksted og en liten forretning, dessuten ble det i sin tid også drevet sjåførscole. Her på dette stedet lå det også et hus som ble flytt til Lillestrøm.

Ved Faldalsveiens begynnelse ligger det en god del hus^{45, 47, 48} som er bygget i de senere år, og eies vel av jernbanefolk de fleste, men det ligger to hus her som er av tidligere år og som er modernisert. Her lå det også et tre etasjes hus som brant ned i 1916.

Her hvor brannstasjonen ligger, hadde militære sitt område med et lagerhus. Dette ble kalt telthustomta, og det var stor attraksjon når det kom militære på utmarsj hit.

Ved siden av telthustomta lå det et sagbruk, «Ramstadsaga», som var i full drift når det ikke var noe på lensene, og her ble det også skjært en del bånntømmer.

I tillegg til Misjonshuset, så ligger det en del nyere bebyggelse her, og en tidligere snekkerbedrift som lå der veien går inn til Rosenbergs slakteri.